

УДК: 338.48(477.44)

*В. М. Полеся,  
асистент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності,  
готельно-ресторанної справи та туризму, Вінницький національний аграрний університет*

## **СТАН РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ВІННИЧЧИНИ**

*Vasilisa Polesya,  
Lecturer of the Department of Management of Hotel and Restaurant Business and Tourism,  
Vinnytsia National Agrarian University (Vinnytsia)*

### **STATE OF DEVELOPMENT OF THE TRAINING INDUSTRY OF VINNYTSIA REGION**

*У статті проведено аналіз туристичного потенціалу Вінницької області. Встановлено, що Вінниччина володіє сукупністю необхідних та унікальних ресурсів, які формують передумови для ефективного та високоприбуткового розвитку туристичної сфери (вигідне географічне розташування, сприятливий клімат, різноманітний рельєф, унікальне поєднання природно-рекреаційних ресурсів та культурно-історичної спадщини, санаторно-курортна база). Проаналізовано проблеми розвитку туристичної галузі у Вінницькій області. Це: недостатньо розвинена інфраструктура; погана система транспортного обслуговування туристів; якість надання туристичних послуг. Систематизовано перелік питань, які необхідно вирішити в найближчій перспективі.*

*The article analyzes the tourist potential of the Vinnytsia region. It has been established that Vinnytsia Region has a set of necessary and unique resources that form the preconditions for efficient and highly profitable development of the tourism sector (favorable geographical location, favorable climate, diverse relief, unique combination of natural and recreational resources and cultural and historical heritage, sanatorium and resort base).*

*The problems of tourism industry development in Vinnytsia region are analyzed. These are: insufficiently developed infrastructure; poor system of transport services for tourists; the quality of providing tourist services. The main directions of development of the tourism industry and the directions of their development are considered.*

**Ключові слова:** туризм; туристичний потенціал; туристична сфера; зелений (сільський) туризм; туристи.

**Keywords:** tourism; tourist potential; tourist sphere; green (rural) tourism; tourists.

**Постановка проблеми.** За умови ефективного використання туристично-рекреаційних ресурсів Вінниччина могла б увійти до провідних туристичних регіонів України. Однак туристичний потенціал Вінницької області сьогодні повністю не розкрито. Основними перепонами на цьому шляху виступають переважно чинники управлінського, фінансово-економічного, екологічного, інформаційного, соціального та культурного характеру. Тому для подальшого розвитку туристичної галузі області важливим є аналіз сучасного стану справ у даній сфері, виявлення перспектив та розробка обґрунтованих пропозицій щодо зміцнення позицій Вінницької області на ринку туристичних послуг.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Комплексному теоретично-практичному дослідженню питань розвитку туризму присвячені праці таких вітчизняних вчених як: Кожухівської Р.Б. [4]; Левицької І.В. [5]; Гловацької В.В. [1], Талалая В.А. [7], Ткаченко Т.І. [8], Шульгіної Л.М. [9]; Кальченко О.М. [3]; Мельниченко О.А. [6,]; Гук Н.А. [2] та інших. В більшості праць розглядаються: основні питання які гальмують розвиток галузі; чинники, що мають ключовий вплив на розвиток туризму. Зокрема, Р.Б. Кожухівська [4, с.84] розглядає питання щодо потреби регулювання, підтримки та контролю з боку держави туристичної сфери, ідентифікує основні принципи побудови державної політики розвитку туризму в Україні. Дослідник визначила основні функції та чинники, що мають вплив на розвиток цієї галузі та дають змогу покращити та стабілізувати стан економічного боку сфери туризму. О.М. Кальченко [2, с.99], розглядаючи особливості інноваційного розвитку туристичної галузі України, проаналізував існуючі інноваційні впровадження у туризмі, основні проблеми, що гальмують розвиток вітчизняної туристичної галузі, визначив напрямки інноваційного розвитку туризму в Україні. Питаннями теорії та практики функціонування туристичного підприємства в умовах конкурентного ринкового середовища, а також конкурентоспроможності як складової цього процесу, присвячено праці Л.М. Шульгіної [6]. Ткаченко Т.І. запропоновано концептуальні засади формування ринкового механізму управління туризмом і суб'єктами туристичного бізнесу, моделями економічного зростання і сталого розвитку в умовах конкурентного середовища [8, с.356]. Актуальними залишаються питання дослідження розвитку туристичної галузі на регіональному рівні.

**Формулювання цілей статті.** Метою статті є вивчення основних тенденцій розвитку галузі туризму у Вінницькій області, що дозволяє обґрунтувати ключові напрямки розвитку туризму на перспективу.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Вплив туризму у світі важко недооцінити, скільки саме він робить великий внесок у зміцнення контактів і встановлення добрих відносин, поліпшення порозуміння, виступає чинником зміцнення авторитету регіону на вітчизняній та на міжнародній арені, вироблення його ідентичності та іміджу, формує національну гідність, удосконалює особистість та суспільство, стимулює розвиток торгівлі, гуманітарних сфер, міжнародного співробітництва, відродження культурної спадщини та традицій, залучає інвестиції, розвиває інфраструктуру тощо [2, с.99].

Сьогодні туризм виступає однією з високодохідних галузей господарювання, яка в сучасних умовах глобалізації безперервно та динамічно розвивається, сприяючи вирішенню цілого комплексу соціально-економічних проблем. Розвиток туризму відіграє важливу роль у вирішенні соціальних проблем. У багатьох країнах світу саме за рахунок туризму виникають нові робочі місця, підтримується високий рівень життя населення, створюються передумови для поліпшення платіжного балансу країни. Таким чином, туризм у сучасній світовій системі господарювання займає провідні позиції та виступає невід'ємною складовою розвитку світового ринку [7, с.19].

Вінниччина має усі передумови для інтенсивного розвитку туризму. В області на державному обліку перебуває 4307 пам'яток культурної спадщини: 1739 - археології; 1893 - історії; 526 - містобудування та архітектури; 101 - монументального мистецтва; 47 - садово-паркового мистецтва; 1 - ландшафтна. Основними туристичними об'єктами Вінниччини є: фонтан ROSHEN; Національний музей-садиба М.І. Пирогова (у 2017 році його відвідали майже 145 тис. екскурсантів, з них 1274 - іноземні туристи з 71 країни світу); Вінницький обласний краєзнавчий музей (у 2017 році відвідало близько 207 тис. туристів); Історико-меморіальний комплекс пам'яті жертв фашизму (ставка Гітлера «Вервольф» - у 2017 році відвідало 10 тис. туристів, з них близько 1 тис. іноземних), Палац Потоцьких у м. Тульчин; Державний історико-культурний заповідник «Буша» (у 2017 році відвідало 35 тис. вітчизняних та іноземних туристів); Лядівський Свято-Усікновенський скельний чоловічий монастир та Браїлівський Свято-Троїцький жіночий монастир.

Все більшим попитом серед туристів, які приїжджають оздоровитися до Вінницької області, користуються санаторії м. Хмільника та м. Немирова. Адже Вінниччина багата якісними мінеральними та прісними підземними водами. Далеко за межами не лише області, але й України відомий курорт державного значення м. Хмільник, який ще називають «радоноювою скарбницею», українським Баден-Баденом. Радоновим водам Хмільника немає рівних серед відомих мінеральних вод Європи. До складу бальнеологічного курорту входять 7 санаторно-курортних закладів, що дає змогу щорічно оздоровлювати до 50 тис. осіб, як з України, так і з-за кордону, а це чималий потенціал для розвитку курортного туризму.

В області зберігається тенденція стабільного росту площі природно-заповідного фонду. Так, на початку 2016 року створено гідрологічний заказник місцевого значення «Ільківський став» загальною площею 20,9 га на території Ільківської сільської ради Вінницького району. Загалом на території області функціонує 409 територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею біля 60 тисяч гектарів.

Є у Вінницькій області і значні ресурси для розвитку сільського (зеленого) туризму. Сільський (зелений) туризм охоплює широке коло туристично-рекреаційної діяльності, а саме: відпочинок у туристичних та курортних центрах, розташованих у селищах та містечках (зелений туризм), стаціонарний відпочинок у сільській місцевості (сільський туризм), відпочинок у сільських приватних господарствах (агротуризм), а також поєднання відпочинку із заняттям екологічним сільським господарством (екологічний туризм) всебічно сприяють розвитку даного виду туристичної та рекреаційної діяльності [1, с.47].

В області успішно діє Вінницький обласний осередок Спільки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. Основними напрямками діяльності організації є: проведення семінарів та тренінгів з розвитку сільського зеленого туризму та розвитку сільських територій для сільських голів, селян та спеціалістів по туризму; постійні консультації для членів організації щодо впровадження послуги сільського зеленого

туризму; організація спільної реклами господарів гостинних садиб; організація та проведення сільських фестивалів; написання соціальних проектів з розвитку сільських територій до Українських та міжнародних фондів.

Проводиться робота по залученню грантових коштів та міжнародної технічної допомоги в сферу туризму області. Вінницька районна рада спільно з Вороновицьким музеєм авіації та космонавтики виграла грант від Європейського союзу на реалізацію проекту: «Туризм, як запорука динамічного соціально-економічного розвитку сільської громади». Сума коштів складає 289,8 тис. євро, які направлені на проведення благоустрою території Вороновицького музею історії авіації та космонавтики та створення на його базі туристичного центру. Відбувається реставрація за рахунок співфінансування Вінницької обласної Ради та Вінницької ОДА та коштів ЄС, садиви Грохольських-Можайських. Також, в рамках грантової програми ЄС «Підтримка політики регіонального розвитку України» в області реалізується проект «Розвиток велотуризму в Липовецькому районі». Сума гранту становить 210,7 тис. євро. В рамках мережевого проекту «ImageMapping» 25-27 червня 2016 р. у м. Вінниці за підтримки посольства Фінляндії в Україні відбувся Всеукраїнський форум, присвячений зеленому/сільському туризму. На форумі відбувся огляд стану сільського туризму та активних програм і проектів, що діють в Україні.

Станом на 01.06.2017 року у Вінницькій області послуги сільського зеленого туризму надають близько сорока сільських садиб, що пропонують комфортне проживання, сімейний відпочинок, народну традиційну кухню, екологічно чисті продукти харчування, цікаве дозвілля. З них 2 садиви мають третю (найвищу) категорію системи категоризації сільської нічліжної бази «Українська гостина садиба» та 7 садиб мають базову категорію. Найбільш активними в розвитку сільського зеленого туризму є Барський, Вінницький, Гайсинський, Немирівський, Могилів-Подільський, Ямпільський, Жмеринський, Муровано-Куриловецький, Піщанський, Хмільницький, Бершадський, Літинський та Калинівський райони. Сумарно питома вага цих районів становить 62 %. Найбільша кількість агроосель розташована у Барському, Вінницькому, Бершадському, Могилів-Подільському та Немирівському районах.

Особливо активно розвивається сільський зелений туризм на території Барського району. Сьогодні у місті і районі туристи можуть обслуговуватися 6-ма господарями садиб, які надають їм цікаві різноманітні послуги гостинності. Спільно з Вінницьким обласним осередком спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні досліджено та визначено основні пріоритетні об'єкти Барського району щодо розвитку туризму. В місті Бар це: залишки кам'яної фортеці, заснованої Бонною Сфорц; Кармелітський монастир; костел Святої Анни; музей народного побуту при автошляховому технікумі; будинок колишнього реального училища; районний історичний музей. В селі Киянівка – цілюще джерело Бровар, селі Митки – палац адмірала Чихачова, селі Кузьминці – церква Святого Апостола Іоанна Богослова, селі Верхівка – палац та парк братів Михальських-Бібікових, від с.Лядова до с.Гармаки – велосипедний маршрут вздовж довготривалих вогневих споруд часів Великої Вітчизняної війни. Барський край має різноманітні природні ландшафти: ліси, озера, пагорби, каньйони, річечки, живі джерела.

Сільські жителі і по сьогодні дотримуються старовинних обрядів та звичаїв під час свят. Є і майстри народного промислу, які на замовлення виготовлять чудові і практичні речі. Приїхавши на відпочинок, туристи можуть все це побачити, почути, спробувати та навчитись. В с. Гайове Барського району систематично проводиться фестиваль-ярмарок «Подільські смаки». В районі організовано широкомасштабні проекти – програму «Гадання в ніч на Андрія» в Луці-Барській, з використанням місцевого фольклору, національного одягу, старовинних звичаїв та української кухні, сільський фестиваль «Як на Івана, на Купала» в Терешках, в якому брали участь туристи з Польщі та Америки, а також фольклорну програму для волонтерів Корпусу миру США в Україні.

Одним із осередків розвитку сільського зеленого туризму у Ямпільському районі є Державний історико-культурний заповідник «Буша» (с. Буша, Ямпільський район). Майже третину помешкань села Буші придбано жителями великих міст для літнього відпочинку. Незалежно від пори року близько 10-ти садиб села постійно приймають туристів, потік яких до заповідника за останні п'ять років збільшився у декілька разів. У с. Оксанівка розроблено туристичний маршрут - туристичну стежку, вона веде до скельного храму, там же будують придорожно капличку та іконну лавку. Щорічно в районі проводиться мистецький пленер каменотесів «Подільський оберіг» в с. Пороги за ініціатииви голови національної спілки народних майстрів України Є. Шевченка, який відвідує значна кількість туристів. Осередком української вишивки є с. Клембівка, де проводиться щорічний мистецький фестиваль «Мамину сорочку пригорну до серця», який збирає велику кількість туристів з усієї України. У фестивалі беруть участь кращі вишивальниці нашої області з усіх районів, представляючи на виставку-ярмарок свої вишиті роботи (сорочки, рушники, скатерки, серветки, картини) та майстри з різних видів народного мистецтва територіальних громад Ямпільського району, а також провідні аматорські творчі колективи та окремі виконавці українських народних та авторських пісень.

Садиви сільського зеленого туризму, які функціонують на території Вінницької області надають можливість: пожити у сільській хаті, вбраній вишитими рушниками та домотканими ряднами, скуштувати справжню українську кухню за старовинними рецептами, їсти свіжі екологічно чисті овочі та фрукти, мед, поспати на сіні просто неба у теплу літню ніч, відвідати домашні музеї, взяти участь у місцевих обрядах та традиційних святкуваннях, познайомитися з місцевими народними майстрами та продукцією місцевого промислу, навчитись майструвати своїми руками, познайомитися з місцевими знахарками та їх премудростями, познайомитися з історичними об'єктами, співати українських пісень та танцювати, насолоджуватися

мальовничими краєвидами, співом птахів, ароматами різноцвіт'я, сходити до лісу, назбирати грибів, ягід, лікарських трав. Найбільш відомими у Вінницькій області є: агросадиба «Подільська родина» с. Гайове Барського району; агросадиба «Ніка» м. Бар (господиня агросадиби Бас В.); агросадиби Бібікової Г.Й та Мазуренко К.П. (м. Ладижин); агросадиба Маковій В.І. (м. Могилів-Подільський) та агросадиба Г. Антонюк «Затишок» в цьому ж районі; агросадиба Городянської О. (м. Могилів-Подільський) знайомить туристів з писанкарством та витинанками. Відомі у Вінницькій області і такі агросадиби як: Кам'янецька садиба «Ненькина колиска» Гостинна садиба «Медова заводь» Гостина садиба «Подільська родина»; Садиба «Родове гніздо» (с. Губник та с. Канава).

Вінницька область має високий туристично-рекреаційний потенціал, що створює значні можливості для розвитку туризму. Головною проблемою є те, що чимало пам'яток знаходяться у занедбаному стані, вимагають реконструкції і відновлення. Фінансування на культуру є обмеженим через важку економічну ситуацію в країні. Більшість пам'яток не включені до туристичних маршрутів, а тому не задіяні в туристичному процесі [2, с.100]. В цілому матеріально-технічна база туристично-рекреаційних об'єктів не відповідає сучасним вимогам і потребує значних капіталовкладень для переоснащення та модернізації. Перешкодами на шляху до перетворення туристичної сфери області у сучасну галузь економіки є: недостатній розвиток туристичної інфраструктури, зокрема, реконструкції та будівництва закладів розміщення туристів різних стандартів (готелів, мотелів, кемпінгів); відсутність індустрії відпочинку та розваг (за винятком м. Вінниця); не облаштовані місця короткочасного відпочинку туристів; незадовільний стан доріг; відсутність під'їздів до туристичних об'єктів; незадовільний стан більшості пам'яток культурної спадщини; не розроблені дієві програми їх збереження та пристосування для потреб туристів; неефективна діяльність відповідних структур щодо забезпечення екологічної безпеки територій для розвитку рекреаційного бізнесу; відсутність системного рекламного та інформаційного забезпечення. Низьким є рівень забезпеченості автомобільних доріг туристичною, сервісною та інформаційною структурою (відсутність рекламних щитів та єдиної системи маркування автошляхів щодо об'єктів туризму, готелів, хостелів).

В цілому туристична галузь Вінниччини має як слабкі так і сильні сторони. Сильні: сприятлива кон'юнктура і значний потенціал зовнішніх ринків, високий інтерес туристів до Вінницької області та стійкий попит на вінницькі турпродукти; наявність системи стратегічного управління розвитком туризму, висока ефективність заходів державної регіональної та інвестиційної політики у сфері туризму; узгодженість регіональної стратегії розвитку туризму в області та ряду великих корпоративних структур; велика кількість і різноманітність об'єктів туристського показу і туристично - рекреаційних ресурсів. Слабкі сторони: нестача кваліфікованих трудових ресурсів у сфері туризму і недостатньо висока якість підготовки фахівців для туристського сектора; низька доступність і незадовільний технічний і естетичний стан основної маси найбільш важливих об'єктів туристського показу в області, що призводить до сезонного режиму функціонування багатьох об'єктів; низький ступінь фондоозброєності вінницьких туристських компаній; низький рівень розвитку туристської і допоміжної інфраструктури в поєднанні з низьким ступенем задоволення вимог міжнародних галузевих стандартів у туризмі; недостатня ефективність використовуваних маркетингових інструментів і відсутність сильних і конкурентоспроможних вінницьких туристських брендів.

Департаментом міжнародного співробітництва та регіонально розвитку облдержадміністрації розроблено Програму розвитку туризму у Вінницькій області на 2016-2020 роки. Програма передбачає проведення ряду заходів на території області протягом чотирьох років. Зокрема, облаштування стоянок для туристичних автобусів; облаштування зупинок на водних маршрутах для човнів, катамаранів та будівництво причалів; пристосування туристично привабливих місць для людей на візках; облаштування автокемпінгів, встановлення інформаційних табличок про туристичні об'єкти. Перспективними туристичними напрямками на Вінниччині, відповідно до Програми, є: лікувальний та відновлювальний туризм на основі залучення інвестицій у спа- та лікувальну інфраструктуру існуючої мережі санітарно-курортних закладів області; використання історико-етнічної спадщини для розвитку туризму (єврейська, польська, подільська минушина: Хасидський шлях, шлях «Володівського», «П.І. Чайковський на Поділлі», «Духовна спадщина М.І. Пирогова», «Тульчинський шлях О.В. Суворова»; релігійний туризм та паломництво до святих місць Вінниччини; спортивний та екстремальний туризм.

Доцільна реалізація, на державному рівні, і таких заходів як: розробка лояльної податкової політики для туристичних підприємств, що сприятиме зниженню собівартості пакету туристичних послуг; сприяння держави щодо проведення турів Україною патріотичного спрямування, популяризації культурних, історичних, етнічних цінностей української держави; створення різноманітних навчальних (тренінгових) програм для підготовки висококваліфікованих кадрів; створення привабливих умов для іноземних інвестицій в туризм; популяризація України на міжнародній арені як привабливої туристичної дестинації.

**Висновки.** Результати проведеного аналізу дають можливість зробити висновки, що Вінницька область має значний туристичний потенціал і всі передумови для його ефективного використання. Однак в найближчій перспективі потребують вирішення, на регіональному рівні, такі питання як: повільні темпи зростання обсягів інвестицій у розвиток матеріальної бази туризму; невідповідність переважної більшості туристичних закладів міжнародним стандартам; незадовільний стан туристичної, сервісної та інформаційної інфраструктури в зонах автомобільних доріг; незбалансованість соціальної та економічної ефективності використання рекреаційних ресурсів та необхідністю їх збереження; відсутність інноваційних проектів та наукових досліджень з питань

розвитку перспективних видів туризму; недостатня забезпеченість туристичної галузі висококваліфікованими спеціалістами; недостатність рівня розвитку інформаційної інфраструктури.

#### **Список використаних джерел.**

1. Гловацька В. В. Особливості розвитку сільського зеленого туризму як підприємницької діяльності / В. В. Гловацька // *Інноваційна економіка*. – 2010. - № 16. - С. 45-48.
2. Гук Н.А. Перспективи розвитку туризму у світі та в Україні / Н.А. Гук // *Культура народів Причорномор'я*. - 2005. - № 59. - С. 99-100.
3. Кальченко О.М. Проблеми інноваційного розвитку туристичної галузі України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://tourlib.net/stattiukr/kalchenko2.htm>
4. Кожухівська Р.Б. Туризм в Україні: стан, фактори та перспектива розвитку /Р.Б. Кожухівська // *Вісник Донецького національного університету, сер. Економіка і право*. – 2010. – Вип. 1. – С. 84-86.
5. Левицька І.В. Інфраструктура забезпечення розвитку туризму у Вінницькій області /І.В. Левицька, В.В. Завальнюк // *Молодий вчений*. – 2015. - № 2 (2). С. 140-144.
6. Мельниченко О. А. Особливості розвитку індустрії туризму в Україні: монографія. /О.А. Мельниченко, В.О. Шведун. Харків: Вид-во НУЦЗУ, 2017. 153 с.
7. Талалай В.В. Сучасний стан та перспективи розвитку туристичної галузі в Україні /В.В. Талалай. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Інновації та науковий потенціал світу». – Вінниця: Видавництво-друкарня «Діло». – 2015. – С.18-20.
8. Ткаченко Т.І. Сталій розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: Монографія.- К.: Київ.нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 2-ге видання. – 463 с.
9. Шульгіна Л.М. Тенденції розвитку туристичного ринку України / Л.М. Шульгіна // *Проблеми системного підходу в економіці*. – К. : НАУ. – 2004. – Вип. 7. – С. 65–68.

#### **References.**

1. Glovatskaya, V.V. (2010), "Peculiarities of development of rural green tourism as an entrepreneurial activity", *Innovative economics*, vol. 16, pp. 45-48.
2. Guk, N.A. (2005) "Prospects for the development of tourism in the world and in Ukraine", *Culture of the Black Sea peoples*, vol. 59. pp. 99-100.
3. Kalchenko, O.M. "Problems of Innovative Development of the Tourist Industry of Ukraine", available at: <http://tourlib.net/stattiukr/kalchenko2.htm>.
4. Kozhukhivska, R. B. (2010), "Tourism in Ukraine: Status, Factors and Development Perspective", *Bulletin of Donetsk National University*, vol. 1, pp. 84-86.
5. Levytska, I.V. and Zavalnyuk, I.V. (2015) "Infrastructure for the development of tourism in Vinnytsia region", *Young scientist*, vol. 2, pp. 140-144.
6. Melnychenko, O. A. (2017) "Features of tourism industry development in Ukraine", Monograph, p. 153.
7. Talalay, V.V. (2015), "Current state and prospects of development of tourism industry in Ukraine", *Materials of the International Scientific and Practical Conference "Innovations and the Scientific Potential of the World"*, pp.18-20.
8. Tkachenko, T.I. (2009), "Sustainable Tourism Development: Theory, Methodology, Business Realities", Monograph, p. 463.
9. Shulgina, L.M. (2004), "Trends in the development of the tourist market of Ukraine", vol. 7, pp. 65-68.

*Стаття надійшла до редакції 26.04.2018 р.*